

KITOB VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR

*Namangan viloyati Namangan shahar
Namangan davlat universiteti Axborot-resurs
markazi Kutubxonachisi
Xoshimova Muazzam Komil qizi*

Annotatsiya: Ma'naviyat va bilim qadriyatlarini asrab, avlodlararo yetkazishda kitobning o'rni bebaho. Insoniyat tarixida kitob ilm manbasi, taraqqiyot belgisi bo'lib kelgan. Hozirgi zamonda esa hayotimizga raqamli texnologiyalar kirib kelishi, informatsion jamiyat shakllanishi kitob atrofidagi ilmiy-ma'rifiy muhitni tubdan o'zgartirdi. Kitob va raqamli texnologiyalar o'rtasidagi o'zaro aloqalar, farq va o'xshashliklar jamiyatda bilim olish va tafakkurni rivojlantirish borasida yangicha yondashuvlarni taqozo qilmoqda. Zamonaviy hayotda axborot oqimlari kuchaydi, insonning tafakkurini yangilash, bilimlarni doimiy oshirib borish zaruriyati kun tartibiga chiqdi. Shu bois, kitob va raqamli texnologiyalar, ularning hayotda tutgan o'rni, yoshlarning bilim olish va ma'naviy tarbiyasiga ta'siri borasidagi izlanishlar muhim mavzuga aylandi. Kitob bilan bir qatorda raqamli texnologiyalar bugungi kunda ma'lumotlar uzatish, bilim olish va tahlil qilishga yangi imkoniyatlar ochib berdi.

Kalit so'zlar: Kitob, raqamli texnologiya, elektron kitob, axborot texnologiyalari, bilim olish, mutolaa madaniyati, o'quvchi, ma'naviy taraqqiyot, global axborot maydoni, maktab, ta'lim, jamiyat, zamonaviy integratsiya.

Insoniyat tarixida eng muhim ixtirolardan biri bu – kitobdir. Kitob inson ongida tafakkur, dunyoqarash va tafsilotlarni, badiiy va ilmiy bilimlarni shakllantiruvchi, kengaytiruvchi manba bo‘lib xizmat qiladi. Yuz yillar, asrlar osha kitoblar jamiyat uchun axloqiy, badiiy, tarixiy va ilmiy bilimlarni asrab, har bir zamon avlodiga yetkazib turdi. Kitobning qadr-qimmatini nafaqat axborot olish vositasi sifatida, balki u – tafakkur maktabi, hissiyot, xotira va hayotiy tajribalar manbai hamdir. Kitob o‘quvchini o‘z harakatiga, mustaqil fikrlashga, hayotni anglashga, ruhan chiniqishga undaydi. Kitobdan o‘qigan inson hayotga, jamiyatga, kishilarga, o‘zi va vaqtiga boshqacha qarashni, o‘zini anglashni o‘rganadi. Har bir kitob ichida o‘z zamonasining, muallif tafakkuri va zamon muhitining izlari saqlanadi, o‘quvchini tafakkur dunyosiga olib kiradi. Aynan shundan kitob doimo qadrlangan, hurmat qilingan, jamiyat taraqqiyotining muhim elementi sanalgan. Kitob insonning bir umrga eng yaqin hamrohi, sadoqatli o‘qituvchisi, oshno do‘sti hamdir. Inson o‘zini anglash, ilm sirlarini kashf etish, o‘z qadr-qimmatini baholash, kelajagiga yo‘l ochishda kitobdan yorqin ruh, mustaqil fikr va o‘ziga ishonch topadi. Har bir nasl, har bir oilada kitob, ayniqsa, bolalikdan asosiy qadriyatga aylanishi ularning mustahkam ma’naviy asosga ega bo‘lishini ta’minlaydi [1].

XXI asr — axborot texnologiyalari asri sifatida butun dunyo tarixida o‘z o‘rnini olmoqda. Hayotimizga kompyuter, internet, elektron quрилmalar, raqamli platformalarning kirib kelishi informatsion muhitda tub o‘zgarishlarni yuzaga keltirdi. Bugungi kunda inson bilim va ma’lumotlarni an’anaviy kitobdan tashqari, har xil mobil ilovalar, elektron kitoblar, digital platformalar, multimedia resurslari va virtual kutubxonalar orqali ham oson va tez olishi mumkin. Raqamli texnologiyalar bilim olish jarayonini ancha qulaylashtirdi. Masalan, kitoblarning elektron variantlari, mobil dasturlar, onlayn kutubxonalar, onlayn kurslar va video darslar yoshlarning bilim olish faoliyatini samaraliroq, tezroq va interaktiv holatda tashkil etish imkonini berdi. Birgina elektron kitoblar va onlayn platformalar orqali dunyodagi istalgan joydan yirik kutubxonalar, ilmiy maqola, darslik va badiiy asarlarga bemaol kirish imkoniyati mavjud. Raqamli texnologiyalar tufayli inson imkoniyatlari kengaydi, bilim va axborotga erkin kirish huquqi mustahkamlandi, yoshlarning zamon bilan hamnafas rivojlanishiga zamin yaratildi. Televizor, kompyuter, internet, elektron ta’lim vositalari umuman, zamonaviy informatika texnologiyalari ilmiy va badiiy bilimlarni tez va sifatli yetkazuvchi global kommunikatsion vositaga aylandi. Bugungi zamonda har bir inson uchun bilim olish qulay, tez va ko‘proq elektron formatda bo‘lishi hech kimga sir emas [2].

Kitob va raqamli texnologiyalar o‘rtasida o‘zaro farqli hamda o‘xshash tomonlar mavjud. Kitob – inson tafakkuriga hissiy, estetik va axloqiy tazyiq ko‘rsatadi. U o‘zining qog‘ozdan tayyorlanishi, sezgi va ruhiy ta’siri, badiiy-ijodiy ilhom manbai sifatida chuqur hissiyot uyg‘otadi. Kitobni mutolaa qilish vaqtida inson tabiiy ravishda

fikrlaydi, izlanadi, tafakkurini kengaytiradi. Bu jarayon sekin, lekin kuchli va izchil natija beradi. Raqamli texnologiyalar esa tezkor, ko'p muloqotli, interaktiv va global imkoniyatlarga ega. O'quvchilar istalgan mavzu yoki ilmiy-ijodiy adabiyotni raqamli formatda, ekran orqaligina o'zlashtiradi, ko'p holatlarda o'zi uchun qulay tezlikda, oson va zamonaviy ko'rinishda ma'lumot oladi. Raqamli muhit yoshlar uchun doimiy yangilik, zamon bilan uyg'un, ko'proq interaktiv, internet orqali bir qancha tillarda va audio, video, grafik, animatsion shakllarda mavjud. Lekin har ikkala yondashuvning o'ziga xos kamchiliklari ham bor. Kitob doim hamyonbop emas, so'zning to'liq anglash, ortga qaytarib o'qish, ko'p yillik saqlash imkoniyati doim ham har kim uchun mavjud emas. Ammo kitobni o'qib, qalban bog'lanishni, xotira va tafakkur dunyosini boyitishni raqamli texnologiya to'liq o'rinbosar bo'la olmaydi. Aynan raqamli texnologiyalar ko'plab ma'lumotlarni qisqa va qisqa vaqt ichida yetkazadi, lekin fikrlash, yaratuvchanlik, tasavvur, ramziylik, xotira, tafakkur rivojlantirish borasida kitobga yetmasligi mumkin. Tezkorlik, ko'p variantlilik, zamon bilan uyg'unlik bo'lsa-da, chuqur ilmiy yoki badiiy tahlil uchun an'anaviy kitobga qaytishga ehtiyoj paydo bo'ladi [3].

Bolalik va o'smirlik davri, ayniqsa, kitob sevgisi, mutolaa madaniyati shakllanishida nihoyatda muhim bosqichdir. Har bir zamon o'zining axborot manbalarini taklif etadi, ammo bolada kitobga nisbatan iliq munosabat, uni qadrlash va yo'qotmaslik hozirgi zamonda ham dolzarb. Bugungi kunda ko'plab ota-onalar, o'qituvchilar va psixologlar bolaning odob-axloqi, tafakkuri, xotira va dunyoqarashi shakllanishida kitob kam bo'lsa-da, raqamli texnologiyalar ham katta ahamiyatga ega deb hisoblashmoqda [4].

Bola, yoshlarni kitob yoki raqamli texnologiyalardan birini to'liq ajratib bo'lmaydi. Aksincha, ikkala omil raqobatda emas, balki hamkorlikda ishlatilishi, bola uchun bilim manbalari kengaytirilishi zarur. Ota-onalar kitob o'qishga odatlantirish bilan birga, to'g'ri, sifatli va foydali raqamli materiallarni tanlab, bolani hayotga mos, axborot savodli shaxs qilib tarbiyalashi maqsadga muvofiq. Bugungi bolalar tezkor, qiziqarli, zamonaviy axborotlarni elektron formatda qabul qilmoqda, ammo kitob orqali hayotga chuqur nigoh, badiiy va axloqiy did, mantiqiy tafakkur va mustaqil mulohaza kuchayadi. Demak, bola uchun kitob va raqamli texnologiyalar uyg'unligida kuchli ma'naviy poydevor hosil bo'ladi. Kelajakda kitob va raqamli texnologiyalar uyg'unligi xalq ta'limi va umuman jamiyat taraqqiyotida hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lishi aniq. Hozirgi kunda kitoblar elektron formatda, audiokitob va interaktiv multimedia dasturlari ko'rinishida keng tarqalmoqda. Bu esa, har bir kishiga, yoshiga, qiziqishiga mos bilim olish, o'z qobiliyatini rivojlantirish uchun yana-da qulay va hamyonbop muhit yarata oladi. O'quvchi va talabalar uchun zamonaviy kutubxonalar, onlayn platformalar va texnologik vositalarning katta ahamiyati bor. Ular orqali istalgan joyda va vaqtda bilim olish, mutolaa qilish va dunyoni chuqur anglashi

mumkin. Lekin shu bilan birga, qog'oz kitobga, muallif bilan bevosita "suhbat"ga ehtiyoj, ruhiy zavq, tafakkur va ijodiy o'sishning asosi sifatida saqlanib qoladi.

Kelajak texnologik rivojlanish bilan birga, yangi kitoblar, yangi tafakkur namunalari yaratish, yer yuzining har bir burchagida bilim, ma'naviyat bayrog'ini baland tutish uchun xizmat qilishi lozim. Kitob va raqamli texnologiyalarning uyg'unligi taraqqiyot sari intilgan, ilm-fan va badiiy tafakkurga do'st insoniyat uchun mustahkam ko'prik bo'lib qolaveradi.

Xulosa

Kitob va raqamli texnologiyalar bugungi va kelajak jamiyatining taraqqiyotida, ma'naviy va ilmiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Kitob asosiy qadriyat va tafakkur manbai sifatida barhayot bo'lib, inson ongida chuqur iz qoldiradi, axloqiy, badiiy va ilmiy taraqqiyot uchun mustahkam poydevor bo'lib xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar esa, bilim olish, ma'lumotlarga erkin yo'l ochish, global bilim almashinuvini tashkil etishda zamondosh imkoniyat bo'lib qoldi. Ularning o'zaro uyg'unligi mustaqil fikr, har tomonlama bilim va tafakkur, muvofiq va serqirra bilim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda. O'zaro raqobat emas, balki integratsiya – zamon talabi. Farzand tarbiyasida, ta'lim jarayonida, zamonaviy jamiyat manfaati uchun ham kitob, ham raqamli texnologiyalar bir makon, bir madaniyatli muhitda uyg'un bo'lsa, XXI asr insonining qalbi ham, tafakkuri ham, ma'naviyati ham boy bo'ladi. Bu esa butun insoniyat taraqqiyotini, millat intellektual salohiyatini va taraqqiyotga bo'lgan intilishni mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlarni kitobxonlikka jalb etish va kitob madaniyatini rivojlantirish to'g'risida"gi qaroridan, Toshkent, Adolat, 2020. 15-36 betlar.
2. Azizxo'jayev A. "Axborot texnologiyalari va yosh avlod", Toshkent, 2021, Ilm Ziyo nashriyoti. 50-109 betlar.
3. O'rmayeva M. "Mutolaa madaniyati va zamonaviy texnologiyalar", f.f.d., Buxoro, 2022. 82-104 betlar.
4. Sobirov A. "Kitob va axborot oqimi: bugun va ertaga", Toshkent, Ma'rifat, 2023. 62-163 betlar.
5. Ravshanov N. "Kitob va axborot jamiyati", Nukus, Bilim, 2022. 47-119 betlar.
6. "Elektron kutubxonalar va raqamli axborot resurslari", Respublika ilmiy-amaliy markaz nashri, 2023, Toshkent. 94-138 betlar.